

og vinranker (syd). To småspir står yderst på gesimsen og tre på topstykkets gavl. De to spir i gennembrudt arbejde er muligvis oprindelige ligesom alle fem sokler; de tre drejede spir er kopier af oprindelige spir.⁷⁴

Såvel tavlens staffering som dens panelmalerier (olie på træ) og malede indskrift er fra 1764/66 (jf. ndf.). Den brogede staffering på rammeværk og middelalderfigurer omfatter hvidt (der på søjlerne er anvendt med marmorering), blå, rødt, grønt, okkergult og forgyldning. Frisen har forgyldt frakturindskrift på sort bund: »uden Troen er det umueligt, at behages af Gud: Ebr: 11 v:6« (Hebr. 11,6).

Altermalerier. Storstykkets maleri af *Korsfæstelsen* fremstår som en triptych med hovedmotivet i storfeltet (ca. 80×47 cm), flankeret af Maria i nordre sidefelt og Johannes i syd (begge ca. 80×36 cm). Billedet viser den Korsfæstede helt fremme i en tæt beskåret forgrund. Han hænger i strakte, vandrette arme og samlede ben med let buk og overlagte fødder fastgjort med én nagle. Mod den ligblege hudfarve ses blodstænk fra naglehuller og spydsåret i højre side. Hovedet, med stråleglorie og tornekrone, er faldet mod højre skulder. Ansigtet er vist med lukkede øjne og mund. Han har fuldskæg og langt (eller halvlangt) hår. Det hvide lændeklæde har to lange, flagrende snipper. Det brune kors har hvid seddel med Pilatus' ord i sorte versaler. Nordre sidefelt viser Maria stående frontalt med ansigtet let vendt mod den korsfæstede, grædende og med hænderne samlet foran brystet. Hun er iklædt hovedlin, brun kjole og blå kappe. Johannes på den modsatte side står drejet mod korset, med tårevædet ansigt i halvprofil og hænderne foldet foran kroppen, der er spændt i en bue. Han bærer blå kjortel og rød kappe. Figurernes klare lys står i kontrast til det dunkle landskab med Golgatas sortbrune forgrund og en sortgrøn, bakket mellemgrund med sceneindrammende træer. Mens aftenhimlen er lys bag Maria, hænger der tunge, mørke skyer over det blåtonede byprospekt af Jerusalem i storfeltets baggrund.

På postamentfelterne er malet hænder, der fra en sky rækker nadversymboler frem, i nord en disk med oblater og i syd en alterkalk. Topfeltet

viser Peter (tv.) og Paulus stående med en opslået bog og deres attributter, henholdsvis to nøgler i en snor og et sværd. Forgrund og mellemgrund er i samme farver som storfeltsmaleriets, men himlen skyfri.

†*Malede indskrifter* fandtes 1755 'højt oppe', dvs. på frisen eller topfelterne: »In coelo pax est, terras discordia vexat,/ excitat in sanctos praelia sæva Draco« (I himlen er der fred, uenighed plager jorden,/ dragen ophidser til grusomme kampe mod de hellige) og »Ecce novum coelum, pariter nova et omnia vidi,/ et nova de summo moenia lapsa polo« (Her er en ny himmel, samtidig så jeg at alt var nyt/ og nye mure faldt ned fra den høje himmel).⁷⁵ Der var tale om to distika forfattet af den schweiziske, calvinistiske teolog Rudolph Gwalthers (1519–86) som gendigtning af Åb. 12 og 21 (om Det Himmelske Jerusalem).⁷⁶ Citaterne kan meget vel være hentet fra Jost Ammans billedbibel 1565, hvor de optræder som overskrifter til træsnittene.⁷⁷ Indskrifterne har formentlig været oprindelige.

Altartavlen er en forenklet variant af den fynske baldakinaltartetavletype, der efter alt at dømme blev introduceret i Bogense 1588 (s. 2141) og derefter fandt anvendelse i Seden o. 1590/95 (s. 3464), Munkebo 1592 (s. 4149), Marslev 1592 (s. 4333), Rolfsted 1596 (s. 3817), Norup 1598 (s. 4811), Ellinge og Hellerup (Svendborg Amt). Roerslevtavlen har dog intet værkstedsfællesskab med nogen af de nævnte, og dens skema må bero på imitation og/eller kollegial udveksling. Tavlen kan tilskrives Knud Snedker fra Middelfart i lighed med præ-

Fig. 41. Altartavle fra 1590'erne, en baldakintavle i højrenæssancestil udført af Knud Snedker, Middelfart (s. 6675). Korsfæstelsesbilledet og topfeltsmaleriet med Peter og Paulus er ligesom stafferingen udført 1764/66. De tre figurer Jakob den Ældre (tv.), Maria med barnet og Skt. Dionysius (th.) er genbrugt fra en (†)altartavle o. 1475–1500 (s. 6678). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *Altarpiece from the 1590s, a baldachin altarpiece in High Renaissance style made by Knud Snedker, Middelfart. The Crucifixion painting and the top panel painting of Peter and Paul were, like the polychroming, painted in 1764/66. The three figures of James the Great (left), the Virgin and Child, and St. Denis (right) were re-used from an older (†)altarpiece from c. 1475–1500.*

dikestolen fra 1590 (s. 6688) samt (†)skriftestol og vægskab fra 1594 (s. 6691 og 6694).⁷⁸ Den er med sikkerhed opstillet efter 1589, da en ældre tavle endnu var i brug (jf. ndf.). Rimeligvis er den først anskaffet efter Jacob Madsens anden visitats i kirken april 1595, idet biskoppen intet nævner om en ny tavle og samtidig fandt det værd at notere anskaffelsen af ovennævnte (†)skriftestol og vægskab.⁷⁹

Tavlens oprindelige staffering (på kridtgrund) blev konstateret af konservator Niels Termansen 1918, men hans undersøgelsesrapport angiver ikke karakteren af denne bemaling.⁷¹ Det synes at have været planen først at undersøge farverne ved en ikke-gennemført istandsættelse. Storstykkets oprindelige panelmaleri er heller ikke undersøgt, ligesom udseendet er uomtalt i præsteindberetningen 1755, der kun nævner †indskrifter på frise eller topfelt. Meget taler dog for, atorstykket oprindeligt har haft indskrifter, eventuelt i kombination med et Kristusbillede i storfeltet.⁸⁰

Ved en istandsættelse 1764/66 udførtes de nuværende malerier og den nuværende staffering. En opklodsning, der løftede postamentet op til samme højde som de da nyopsatte præste- og degnestoles overkant (jf. fig. 93), blev rimeligvis lavet samtidig. Istandsættelsen kan gennem et møntfund og arkivalier tidsfæstes til mellem 1764 og 1766. En samlet nedlæggelse af mønter i postamentet under Dionysiusfiguren (jf. ndf) havde en mønt fra 1764 som den yngste og var ifølge numismatikeren Jens Chr. Moesgaard sandsynligvis foretaget 'i sidste halvdel af 1760'erne'.⁸¹ Den numismatiske datering understøttes af optegnelser fra maj 1766, om at kirkens ejer Niels Basse havde ladet kirken indrette og pryde.⁶⁹

Ved biskop C. T. Engelstof's besøg 1854 så tavlen ud som nu (jf. inventarets farvesætning s. 6673): »Altertavle stor Opstalt med Malerie paa Træ (C(hri)stus og to Figurer ved Siden) samt 3 udskaarne Billeder [tilføjet:] som staae lige foran: Marie og to Mænd«. ⁶⁸ Tavlen skulle 1882 ligesom prædikestolen 'efterses med maling', muligvis betegnende mindre udbedringer.¹⁷ 1897 blev tavlen ligesom det øvrige inventar bemalet med en mørk egetræsfarve og en smule forgyldning (vingernes indskrifter, enkelte søjleled og tandsnit-

tene, jf. fig. 93).⁸² Desuden havde frisen ligesom nu citat fra Hebr. 11,6 med forgyldt fraktur på sort bund, men med anden ordlyd.⁸³ Postamentfelterne var overmalede (jf. fig. 93). Forud for kirkens overgang til selveje udpegede afløsningskommissionen 1909 en restaurering af altertavlen som den mest udgiftstunge post.³⁰ Ved kirkesynet 1913 ønskedes tavlen restaureret under sagkyndig vejledning.¹⁷ 1918 blev den undersøgt af Nationalmuseets konservator Niels Termansen, hvis istandsættelsesforslag om afdækning af den ældste staffering dog måtte henlægges pga. omkostningerne.¹⁷ Senere fremsattes et billigere forslag om nymaling, som blev udført 1922 under ledelse af arkitekt Thomas Havning. Tavlen fik en lysegrå hovedfarve, hvide søjleskafter og figurer samt detaljer i mørkere gråt og forgyldning; panelmalerier og frisens yngre indskrift bibeholdtes (jf. fig. 92).⁸⁴

Tavlens seneste istandsættelse 1994-96 bestod, foruden den allerede omtalte afdækning af 1764/66-stafferingen, også i en snedkermæssig istandsættelse, og tavlen blev desuden sænket ved fjernelse af den ovennævnte, sekundære opklodsning.⁸⁵

(†) *Sengotisk altertavle*, o. 1475-1500, med Maria (med barnet) stående i en solgisel som hovedmotiv. Figurerne fra midterfeltet er bevaret i den nuværende tavle (ovf.) og vidner om, at tavlen formentlig ikke har været særlig stor. Hovedfiguren Maria med barnet er således blot 71 cm høj, mens de to sidefigurer Jakob den Ældre og Dionysius har en højde på henholdsvis 66 cm og 70,5 cm.⁸⁶ Alle tre figurer er iført fodlange klæder og spidse sko og står på runde fodplader. Maria har langt, udlået hår med bølgede fald. Hun bærer krone (med afbrækkede takker), kjole med rund halsudskæring og en kappe, der er draperet under barnets sæde i hendes venstre hånd, mens hun holder fast om dets højre ben med den anden hånd. Jesusbarnet er vist med spædbarnskroppens fedtdepoter på arme og ben samt kort, krøllet hår om det runde hoved. Jakob den Ældre er vist med halvlangt hår og lokket fuldskæg (uden moustache). Han identificeres ved muslingeskallen på den høje, rundpuldede hats opkrammede skygge. Højre hånd holder en lukket

bog foran brystet, mens kappen hænger ned over håndleddet på venstre hånd, der mangler fingrene. Figuren mangler den (heraldisk) højre side, der er savet lodret af. Dionysius (med halvlångt hår og glatraget ansigt) er bispeklædt og vist med to mitraer, en på hovedet og en anden på den afhuggede hovedskal i hans hænder.

Figurerne staffering er fra 1764/66 (fremdraget 1994-96, jf. altertavle ovf.). De har alle bleg hudfarve (med kindrødt), forgyldt hår og hovedklædning samt grønne fodstykker. Jakobs kjortel er blå, og hans røde kappe har okkergult revers ligesom Marias blå kappe (over svagt lyserød kjole) og Dionysius' grønne messehagel (over svagt lyserød alba); hans amictus er også gul. Den oprindelige bemaling kendes ikke.

Altertavlen stod på alterbordet ved biskop Jacob Madsens visitats 1589: »Jomfrue Marie i Solgiszelet met Barnet i Tafflen oc 1 Apostel paa huer Side«. ¹⁸ Madsen må altså have fejlnoteret

bispehelgenen som apostel.⁸⁷ Få år senere blev tavlen udskiftet med den nuværende. Det kan ikke udelukkes, at de tre figurer allerede da blev genanvendt her, om end det forekommer mere sandsynligt, at det først er sket 1764/66.

Altertavlefigur (fig. 43), o. 1300-50,⁸⁸ Madonna med barnet, eg, 92×40×23 cm. Maria troner på en bæk, der har retkantet sædeprofil og om-løbende liste. Hendes overkrop hælder let mod højre som et kontrapunkt til barnet. Det milde ansigt har store øjne og lille næse med lige ryg. Hun bærer krone med indhak til syv indfældede, forsvundne takker. Under det skulderlange hovedlin ses udsået hår skåret som bølger. Hendes kjole og kappe er fodlange og skoene spidse. Højre hånd, der har været tappet ind med en stor rund tap, mangler, mens den venstre støtter barnet, der sidder let tilbagelænet på hendes venstre knæ, og med de vinkelstillede, bare fødder stemt mod hendes højre knæ og dragtfolden derimel-

Fig. 42. Jakob den Ældre (tv.), Maria med barnet og Sct. Dionysius, figurer fra (†)altertavle o. 1475-1500 (s. 6678, jf. fig. 41). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *James the Great (left), The Virgin and Child, and St. Denis (right). From an (†)altarpiece from c. 1475-1500 (cf. fig. 41).*

Fig. 43. Madonna med barnet, o. 1300-50 (s. 6679). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *Virgin and Child, c. 1300-50.*

lem. Han har rundt hoved med kort, bølget hår og er iklædt kjortel. I venstre hånd holder han verdenskuglen, højre underarm mangler. Mariafigurens ryg er stærkt udhulet, og såvel hun som barnet har et nedboret, tilstoppet hul i issen.⁸⁹

Mariafiguren fremtræder med få rester af bemaling, som konservator N. J. Termansen opfattede som en uovermalet, oprindelig staffering på kridtgrund. Den bestod i en lys, svagt rødlig hudfarve, rødt (cinnober) på kappen og blå for

(smalte). Kjolen havde muligvis sølv, mens skoen var sorte og sædet brunt.⁹⁰

Figuren har oprindeligt tjent som udsmykning af et $\ddot{t}$ sidealter, måske det i skibets nordøsthjørne påviste (jf. s. 6651 og 6675). Den er tidligst omtalt 1961, da den blev fundet på våbenhusloftet, medtaget af fugt.⁹⁰ 1964 gennemgik den en istandsættelse med sammenlimning af brud og fastlæggelse af farverester, hvorefter den samme år blev ophængt på nordvæggen i skibets vestfag.⁹¹